

Finansdepartementet

Deres ref: [Deres ref]

Vår ref: chm

Dato: 21.04.2020

Revidert nasjonalbudsjett – innspill fra Akademikerne

Regjeringen har gjennomført viktige tiltak for å sikre bedrifter og arbeidstakere i akuttfasen. Revidert nasjonalbudsjett må bidra til at vi lykkes i gjenåpning av samfunnet, både mht. fortsatt kontroll på smitten, kapasitet i helsevesenet, med å få folk tilbake i jobb og med insentiver og midler til langsiktig omstilling.

Koronapandemien har gitt store samfunnsmessige omkostninger. Foreløpige tall viser at aktivitetsnivået i økonomien målt ved BNP for Fastlands-Norge har falt med 15 prosent fra februar til inngangen av april. Den registrerte arbeidsledigheten har steget fra 2,3 prosent 10. mars til 10,4 prosent 7. april. IMF anslår at norsk fastlandsøkonomi vil kunne falle med 6,3 prosent i år. Vedvarer pandemien og smittevernstiltakene inn i 2021 kan tilbakefallet bli enda større.

Koronakrisen sammenfaller med et kraftig fall i oljeprisen. En vedvarende lav oljepris, sammen med en internasjonal lavkonjunktur i kjølvannet av koronaepidemien, vil kunne svekke norsk økonomi og aktiviteten i Norge i lang tid fremover.

Motkonjunkturpolitikken må være fremtidsrettet. Den må både være innrettet mot å redde eksisterende bærekraftige arbeidsplasser, men også legge til rette for fremvekst av nye næringer, virksomheter og arbeidsplasser. Investeringer i kompetanse og teknologiutvikling, tilrettelegging for innovasjon og at gründere får livsviktig hjelp til å overleve er viktig for å lykkes.

Under følger Akademikernes innspill til hva som bør prioriteres i RNB. Vi må satse på kunnskap og innovasjon, vi må få hjulene i gang gjennom investering i bygg, anlegg og infrastruktur og vi må få folk tilbake i jobb og unngå flere permitteringer.

Akademikerne er også svært opptatt av å sikre trygghet og helse i åpningen av samfunnet igjen. Vi har derfor inkludert dette innledningsvis i dokumentet.

Trygghet og helse må være prioritet nr. 1 i gjenåpningen av samfunnet

Akademikerne er opptatt av at gjenåpningen av samfunnet skjer på en trygg måte og at helsevesenet er rustet til å kunne håndtere koronapandemien og konsekvensene av den, også i lang tid fremover. Vi må jobbe langsiktig med å bygge kapasitet og bemanning i helsesektoren for å håndtere både denne og kommende kriser. Tiltak som stimulerer til vekst må hele tiden vektas mot behov for smittekontroll.

Det er svært viktig at vi nå har kontroll på smittespredning og raskt fanger opp tegn til oppblomstring. Vi trenger også en beredskap der vi i større grad er selvforsynt med smittevernutstyr. Akademikerne mener at en betydelig testkapasitet og en god teststrategi er sentralt for å lykkes.

Under koronapandemien har store deler av helsevesenet sett en nedgang i antall henvendelser og antall pasienter. Flere tilbud har vært helt eller delvis stengt. Når samfunnsfunksjoner åpnes opp igjen forventes et sterkt press på tjenestene som følge av etterslep, både i primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Akademikerne mener helsetjenestene må rustes for å håndtere ekstraordinært press når samfunnsfunksjoner gjenåpnes.

Helsepersonell som fastleger og psykologer har i økende grad tatt i bruk videokonsultasjoner som alternativ til fysisk oppmøte. Det er sannsynlig at denne praksisen vil vedvare selv om funksjoner i samfunnet gradvis åpnes opp igjen. Dette krever teknisk utstyr og programvare som ivaretar krav til personvern og sikkerhet. Akademikerne mener at det må legges til rette for online pasientbehandling nå og i tiden fremover.

Også innenfor dyrehelse er det behov for å sikre kapasitet. Veterinærer i produksjonsdyrpraksis er en samfunnskritisk funksjon og kommunene har behov for ytterligere midler til å sikre tilstrekkelig dekning i næringssvake områder. Akademikerne mener at stimuleringstilskuddet som skal bidra til å sikre tilgang på veterinærtjenester må økes betraktelig.

NAV opplever et betydelig press på kapasiteten når de nå må håndtere søknader og utbetalinger av dagpenger og andre ytelser i uvanlig stort omfang. NAV må sikres kapasitet til å møte det trykket som vil vedvare i lang tid samtidig som de opprettholder ordinær aktivitet. Innsats knyttet til å redusere sykefravær og overgang fra arbeid til trygd, samt tiltak for å møte økende ledighet er helt avgjørende for å få arbeidslivet i gang igjen. Det er også viktig å få i gang arbeidet knyttet til EØS-saken. Akademikerne mener at det er behov for ytterligere tilleggsbevilgninger til NAV.

Vi gjerne også understreke behovet for å ivareta sårbare barn og unge i denne krevende perioden, og i tiden fremover. Åpning av skole og barnehage vil være positivt for denne gruppen, men vi vet også at barns deltagelse på fritiden påvirkes av foreldrenes økonomi. Mange opplever nå å ha økonomiske utfordringer. Vi må unngå at det blir en barriere for at barn og unge skal kunne gjenoppta deltakelse i fritidsarenaer. Akademikerne mener at det er enda viktigere enn tidligere å sørge for at barn og unges muligheter til å delta i fritidsaktiviteter ikke begrenses av familiens økonomi.

Videre innspill til RNB:

1. Sats på kunnskap og innovasjon

Vårt viktigste konkurransefortrinn i økonomien er kunnskap og en høyt utdannet arbeidsstyrke. Men vi ser at andre land satser mer. Vi har økt vår forskningsinnsats, men ligger fortsatt under OECD-gjennomsnittet og bak våre nordiske naboland. Og til tross for at vi har et relativt høyt utdanningsnivå, viser tall fra OECD at andelen i aldersgruppen 25–34 år med fullført høyere utdanning øker mindre i Norge enn i andre OECD-land. Norge falt fra femte- til tiendeplass i perioden fra 2010 til 2017 for andelen med fullført høyere utdanning i denne aldersgruppen.

Akademikerne er opptatt av at vi ikke sakker akterut i den internasjonale konkurransen og mener det må til en planmessig opptrapping av offentlige forskningsinnsatsen til 1,25 prosent av BNP innen 2030.

Forskning og utvikling

Forskning og innovasjon kan gi oss nye klimaløsninger og teknologier, styrke vekstevnen i fastlandsøkonomien og norsk konkurransekraft, og bidra til å skape nye eksportarbeidsplasser. Erfaringer fra tidligere økonomiske nedgangstider er at næringslivet kutter i sine FoU-investeringer. Det er viktig å investere i ny forskning og å motvirke at pågående forskningsprosjekter stoppes. Regjeringen har allerede tatt grep for å øke forskningsinnsatsen, men Akademikerne mener at det er behov for ytterligere styrking.

Til revidert nasjonalbudsjett foreslår Akademikerne:

- Økt bevilgning til forskning knyttet til energieffektivisering; fangst, transport og lagring av CO₂; havvind og andre fornybare energikilder. Forskningsinnsatsingen bør legges til rette for tverrfaglighet.
- En ekstraordinær bevilgning til instituttsektoren ¹. Denne sektoren er svært konjunkturavhengig, og det er viktig å stimulere aktiviteten for å sikre at kompetansen opprettholdes.

Innovasjon og nyskaping

Regjeringen har tatt viktige grep for å redde industri, næringsliv og arbeidsplasser i en akutt situasjon. Vi er opptatt av at vi overfor en lavkonjunktur bruker anledningen til å legge til rette for innovasjon og utvikling av ny virksomhet.

¹ Forskningsrådet har beregnet behovet til 700 millioner kroner:

<https://www.universitetsavisa.no/koronavirus/2020/04/02/Forskningsrådet-håper-på-milliardpakke-21509543.ece>

Oljeprisfallet og konsekvensene av det viser hvor avhengige vi er av olje og gass og hvor viktig det er å omstille økonomien. Akademikerne er derfor opptatt av at motkonjunkturtiltakene bidrar til en utvikling i retning av lavutslippssamfunnet.

Karbonfangst og -lagring er avgjørende for å få ned klimagassutslippene og nå målene i Parisavtalen. Samtidig vil det kunne bidra til å skape arbeidsplasser. Beregninger² viser at en satsing på CCS kan skape 30 000 til 40 000 nye arbeidsplasser frem mot 2050, og opptil 70 000 nye jobber med ringvirkningene. I tillegg vil konkurransekraften for flere hundre tusen eksisterende norske arbeidsplasser styrkes i et lavutslippssamfunn.

Norges sterke posisjon innen maritim og landbasert industri gir oss et unikt utgangspunkt for å ta en lederrolle i utviklingen av flytende havvind. Det vil også kunne bidra til videreutvikling av hydrogenteknologi for skipsfart.

Akademikerne mener at det må legges til rette for en utvidet og systematisk teknologioverføring mellom bransjer og sektorer. Norsk leverandørindustri og maritime næringer består av teknologimiljøer med bred kompetanse på å gjennomføre komplekse prosjekter. Teknologi og kompetanse utviklet i denne næringen har stort potensiale for spredning til andre næringer og samfunnsområder, fra havbruk til helse og klimatilpasning i kommunene.

Til revidert nasjonalbudsjett foreslår Akademikerne

- En beslutning om investering i fullskalaanlegg for karbonfangst og -lagring
- Det legges til rette for en utvidet og systematisk teknologioverføring mellom bransjer og sektorer.

Studieplasser i høyere utdanning

Vi må regne med en markant økning i tilstrømmingen til universitetenes og høgskolenes utdanningsprogrammer både på bachelor- og masternivå denne høsten, men også til etter- og videreutdanning. Dette må møtes med å øke antall studieplasser, særlig på områder hvor behov for kompetanse er stort. Vi trenger blant annet flere lærere og lektorer, IKT-sikkerhetsspesialister og systemutvikler, leger, tannleger, realister og veterinærer.

Vi ønsker å understreke at uavhengig av krisen øker behovet for utdanning i samfunnet: Digitalisering og klimaendringer endrer arbeidsmarkedet og krever høyere kompetanse. Både for den enkelte og for samfunnet er det viktig å bruke denne tiden for å ruste oss for fremtiden.

Universitet og høgskoler har et selvstendig ansvar for å tilby utdanninger som møter samfunnets og arbeidslivets behov. Utvikling, dimensjonering og organisering av studietilbud krever

² SINTEF (2018),

<https://www.nho.no/contentassets/e41282b08ceb49f18b63d0f4cc9c5270/industrielle-muligheter-og-arbeidsplasser-ved-storskala-co2-handtering-i-norge.pdf>

tydelige prioriteringer, og sektoren må selv ta ansvar for å foreta disse prioriteringene i nært samarbeid med arbeidslivet.

Krisen viser oss også at kapasitet i helsesystemet må være høyt prioritert. I dag utdanner vi bare 50 prosent av legene våre i Norge og er avhengig av å rekruttere fra utlandet. Dette gjør oss sårbare. Det er viktig at vi nå begynner arbeidet med å skalere opp også de dyre utdanningsløpene, som medisinstudiet. Målet må være at Norge utdanner 80 prosent av våre egne leger. Også på veterinærstudiet er det et konkret behov for å øke antallet studieplasser.

Akademikerne mener at det er viktig at regjeringen starter et kartleggingsarbeid og dialog med sektoren for å oppnå økt kapasitet ved studier hvor det er vanskelig å møte arbeidslivets behov.

Til revidert nasjonalbudsjett foreslår Akademikerne:

- Det bevilges midler til økt antall studieplasser på både bachelor- og masternivå i tråd med arbeidslivets behov.
- Det varsles et kartleggingsarbeid for å oppnå økt kapasitet på teknologistudier, medisinstudier veterinærstudiet og andre retninger hvor det er vanskelig å møte arbeidslivets behov.

Mange permitterte arbeidstakere vil nå oppleve at jobben blir borte, og flere sektorer vil oppleve store strukturelle endringer. Da er det viktig at både disse og andre arbeidstakere får muligheten til å tilegne seg den nødvendige kompetansen til å møte arbeidslivets endrede krav.

Akademikerne er opptatt av at muligheter for kompetanseutvikling må sikres uavhengig av sektor og tilknytning til arbeidslivet, og må tilpasses ulike profesjoners behov. Det kreves en kombinasjon av ulike virkemidler for å legge til rette for utvikling av kompetanse både i privat og offentlig sektor, for selvstendig næringsdrivende/frilansere og for de som står utenfor arbeidslivet. Tiltakene regjeringen har lagt frem på dette område er svært positive. Nå må vi sikre at midlene blir brukt, at tilbudene treffer målgruppene og at tiltakene bygger opp under hverandre.

2. Få hjulene i gang gjennom satsing på bygg, anlegg og infrastruktur

For å få fart på fastlandsøkonomien igjen, må offentlig etterspørsel være en driver. Allerede iverksatte eller prosjekterte offentlige infrastruktur- og byggeprosjekter må nå gjennomføres og ikke settes på vent. Bygg og anlegg er fastlands-Norges største næring, og fall i byggeaktiviteten gir store negative ringvirkninger i hele den norske økonomien. Svært mange ulike yrkesgrupper vil i forskjellige stadier være involvert i planleggingen, reguleringen, prosjekteringen og gjennomføringen av slike prosjekter.

Infrastruktur for forskning og høyere utdanning

Regjeringen har som mål at Norge har verdensledende fagmiljøer som bidrar til ny forståelse, bedre konkurransekraft og evne til å møte samfunnsutfordringer, at norske fagmiljøer tiltrekker seg og utvikler de beste talentene og at de beste forskerne og studentene har bygg og infrastruktur i verdensklasse.

Universitets- og høyskolesektoren har et stort vedlikeholdsetterslep og behov for nye fasiliteter. Akademikerne mener derfor nybygg, rehabilitering og infrastrukturbehov i UH-sektoren må prioriteres blant offentlige byggeprosjekter for å øke aktiviteten i økonomien. Det er en rekke prosjekter innenfor sektoren som er i planleggings- og prosjekteringsfasen, og regjeringen må i samarbeid med sektoren se på hvilke prosjekter som kan framskyndes både i plan- og prosjekteringsfasen, men også mulighetene for å igangsette bygging så raskt som mulig.

Flere bygg som er under prosjektering må vurderes framskyndet, som blant annet ny campus til NTNU i Trondheim; nytt bygg for Odontologisk fakultet ved UiO; Tromsø museum ved UiT; og Ocean Space Laboratories, SINTEF/NTNU, samt Arkeologisk museum i Stavanger (UiS). Ved NMBU er ferdigstilling av veterinærbygget som følge av koronasituasjonen utsatt. Det medfører behov for full kompensasjon av merutgifter knyttet til utsatt flytting fra Adamstuen til Ås. Bygging av studentboliger vil også bidra til økt aktivitet og bør prioriteres nå.

Tilskuddet til oppgradering av universitets- og høyskolebygg over kap. 260, post 50 bør økes for 2020 for å få plass til flere prosjekter, slik at institusjonene kan gjøre oppgraderinger for å møte nye og endrede behov.

Til revidert nasjonalbudsjett foreslår Akademikerne:

- Det bevilges midler til byggeprosjekter hvor det er mulig å framskynde prosjekteringsfasen og/eller byggestart
- Tilskuddet til oppgradering av universitets- og høyskolebygg økes for å få plass flere prosjekter i 2020.
- Det bevilges midler til flere studentboliger, utover de 2200 som ble vedtatt i statsbudsjettet for 2020.

Bygg og infrastruktur i kommunal regi

Kommunesektoren spiller en viktig rolle for å holde hjulene i gang. Det er nå viktig at kommunene raskt setter i gang byggeprosjekter og kjøp av vedlikeholds- og anleggstjenester for å sikre arbeidsplasser. Samtidig krever dette kapasitet til å løse planoppgaver, utredninger og forstudier, i tillegg til iverksetting av forberedte byggeprosjekter og arkitektkonkurranser.

Mange kommuner melder at de er klare til å sette i gang, men mangler finansiering eller kapasitet. Akademikerne mener at kompetanse og kapasitetsbygging er helt sentralt for å gjøre kommuner i stand til å gjennomføre viktige tiltak for å motvirke lav aktivitet, til å gjennomføre innovative og miljøvennlig anskaffelser og løse viktige planoppgaver. En undersøkelse viser for eksempel at 38 prosent av norske kommuner ikke har klima- og miljøfaglig kompetanse på universitets-/høyskolenivå, fire av ti mangler juridisk kompetanse, og seks prosent mangler ingeniørfaglig kompetanse.³ Svært mange kommuner mangler også arkitektkompetanse.

Regjeringen har gjennom krisepakken tatt viktige grep for å styrke kommuneøkonomien. Stortinget har bedt KS og regjeringen komme tilbake til Stortinget med en endelig modell for hvordan tiltakspakken for aktivitetsfremmende tiltak fordeles. Akademikerne vil understreke viktigheten av at dette følges opp og at aktivitet kommer raskt i gang.

Styrk klima- og miljøarbeidet

Å sette krav til klima og miljø i offentlige anskaffelser vil kunne fremme innovasjon i leverandørvirksomhetene og stimulere til større markeder for norske produkter og tjenester. En undersøkelse blant 244 virksomheter viser at kun en av fire hadde stilt miljøkrav.⁴ En utredning om innovative offentlige anskaffelser viser at Norge scorer lavt på bruk av offentlige anskaffelser som et virkemiddel for å fremme innovasjon i forhold til de andre nordiske landene.⁵ Akademikerne mener deler av tiltakspakken til kommunene må brukes til å styrke anskaffelses-, plan-, og klima- og miljøkompetansen i kommunene og fylkeskommunene.

Klimaendringer påfører lokalsamfunn og næringer økt risiko for flom og skred. Skred- og flomsikring kan raskt settes i verk og vil også stimulere til sysselsetting og aktivitet i anleggsbransjen.

Økologiske grunnkart er en samling av ulike kartlag som gir kunnskap om hvor naturtyper, arter og landskapstyper forekommer i landet. Det gir oss et viktig kunnskapsgrunnlag for å forvalte arealene i Norge. Å ha slike kart tilgjengelig under planlegging av infrastruktur vil være nødvendig for å ta gode beslutninger og god samfunnsøkonomi.

Regjeringen har startet arbeidet med å utarbeide «marine grunnkart i kystsonen». Tiltaket samler inn og deler kunnskap om havbunnen langs kysten i Norge. En samfunnsøkonomisk analyse gjennomført av Metier viser at marine grunnkart i kystsonen er en lønnsom investering. Havbruk, fiske og etableringen av havvindparker vil ha god nytte denne kunnskapen. Som motkonjunkturtiltak vil naturkartlegginger bidra til økt aktivitet og sysselsetting.

Til revidert nasjonalbudsjett foreslår Akademikerne:

- Deler av tiltakspakken til kommunene må brukes til å styrke anskaffelses-, plan-, og klima- og miljøkompetansen i kommunene og fylkeskommunene.
- Det settes av ekstra midler til skred- og flomsikring slik at oppdrag raskt kan settes ut.
- Det settes av midler til arbeidet med økologiske grunnkart og ressurser for å forsere arbeidet med marine grunnkart.

3. Tiltak for å begrense permitteringer

Akademikerne mener at vi nå må ha en kritisk vurdering av hvor lenge det er grunnlag for å videreføre det permitteringsregimet som nå er etablert. Det var riktig i starten av koronakrisen å begrense arbeidsgiveres lønnskostnader, men vi mener vi nå må vurdere alternativer til

⁴ Inventura (2016). Ivaretagelse av miljøaspekter i offentlige anskaffelser, status 2015

⁵ Menon Economics (2016)

permittering. Det er behov for virkemidler som sporer til aktivitet fremfor passivisering av arbeidskraften. Kompetanseutvikling, omstillingsvirkemidler og former for lønnskompensasjon er alternativ til permitteringer som myndighetene og partene sammen må vurdere.

Vi er også skeptisk til en generell utvidelse av permitteringsperioden. Permitteringer fører til innlåsing, begrenser mobilitet og passiviserer viktig kompetanse.

Nær ni av ti nye arbeidssøkere i mars oppgir permittering som årsak til at de melder seg ledig hos NAV. Det er derfor viktig at virksomhetene får insentiver til aktivitet og utvikling, og at vi unngår ytterligere permitteringer. Vi mener regjeringen nå må vurdere en midlertidig lønnskompensasjonsordning til bedrifter - som et alternativ til permitteringer. Bedrifter som har permittert, men som vurderer at lønnskompensasjon kan være egnet heller enn permittering bør kunne trekke permitteringen tilbake til fordel for en slik ordning.

Hvor stor lønnskompensasjonen må være for å få ønsket effekt må vurderes kritisk, men vurderes opp mot omkostningene av permittering. Hvis lønnskompensasjonen tilsvarer dagpengesatsen anslår vi at en slik ordning vil ha en positiv provenyeffekt sammenlignet med permittering. Det bidrar til å holde hjulene i gang, det gir ringvirkninger til omliggende næringsliv og det bidrar med inntekter til staten i form av skatter og avgifter.

Lønnskompensasjon kan vurderes som en del av kontantstøtteordningen til bedrifter, på visse vilkår.

Akademikerne mener også at vi må se på muligheten for dagpenger under etablering av egen virksomhet. Det er i dag mulig å få dagpenger under etablering ev egen virksomhet i inntil 12 mnd. 12 mnd. er kort tid for etablering. I den situasjonen vi er i nå, mener vi det er grunn til å utvide denne perioden til inntil 24 mnd.

Til revidert nasjonalbudsjett foreslår Akademikerne:

- Regjeringen oppretter en midlertidig lønnskompensasjonsordning til bedrifter som står i fare for å permittere, som et alternativ til permittering.
- Perioden for å kunne motta dagpenger under etablering av egen virksomhet utvides fra 12 til 24 måneder.

Med vennlig hilsen,
Akademikerne

Kari Sollien
Leder Akademikerne